

Nr 42.

Av herr **Tjällgren m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11 angående anslag för bekämpande av arbetslösheten.

På samma gång statens arbetslöshetspolitik inriktats på ett lättande av de bördor och ett mildrande av den nöd, som den oförskylda arbetslösheten medfört för stora skaror av vårt folk, har den hittills tillika lagts så, att den icke skulle förhindra den öppna arbetsmarknadens fria prisbildning. Sedan emellertid under den fortsatta depressionen statens arbetslöshetskommission blivit landets faktiskt största arbetsgivare, har lika faktiskt denna fria prisbildning alltmera kringskurits.

Med rätta har ock kommissionen i sin i Kungl. Maj:ts proposition nr 11 intagna skrivelse av den 23 december 1921 betonat, att ju större omfattning de statliga nödhjälpsarbetena erhållit, »desto större betydelse har även den därvid förda lönepolitiken fått», och kommissionen betonar skarpt i detta sammanhang den givna och gällande föreskriften, »att lönerna vid de statliga nödhjälpsarbetena på varje ort och vid varje särskild tidpunkt städse måste understiga de på den öppna arbetsmarknaden gällande». Av synnerlig vikt måste då vara, att härefter arbetslöshetspolitiken inriktas icke på någon utvidgning av de egentliga nödhjälpsarbetena, som syfta att mildra arbetslösheten, utan fasthellre på framkallande av sådana fria arbeten, som förebygga arbetslöshet genom kvarhållande av de för visst arbete bäst skickade krafterna vid detta eller annat därmed jämförligt arbete å orten. Ett beaktande härav har i den kungl. propositionen skett genom förslaget om anslag till vissa statsbeställningar, om det än kan med fog sättas ifråga, huruvida sådana statsbeställningar, varom här är fråga, hos vissa industriella företag äro för ändamålet tjänliga. Riktigare och säkerligen effektivare vore det, om allmänna verk och inrättningar förständigades icke att göra vissa ur behovsynpunkt just nu mindre eller icke alls behöfliga beställningar, men att inom landet upphandla verkligen nödvändiga förbrukningsartiklar, som utan skada kunde ersätta importerade. Exempelvis skulle betydande

arbetstillfällen kunna skapas, om allmänna verk och inrättningar, där så kunde ske, ålades att uppgöra avtal om leverans av inhemsk ved till täckande av sina bränslebehov för närmast kommande år, även om detta eljes brukat tillgodoses genom inköp av kol eller koks. Efter approximativa uppgifter, som stått till buds, skulle detta icke heller medföra något fördyrande, särskilt inom Norrland, då ett aktuellt kokspris av c:a 3: 50 per hektoliter ansetts motsvara omkring 10: 25 för björkved och 8: 50 för barrved per kubikmeter, och sådan ved kan f. n. erhållas även till lägre priser. Likaså förtjänar framhållas, beträffande framkallandet av naturliga arbetstillfällen, att i vårt land finnas stora markvidder; vilka för att kunna en gång läggas under odling eller skogskultur förutsätta torrläggning och utdikning. Att här anordna nödhjälpsarbeten vore måhända ej omöjligt, men vida lyckligare vore om sådana arbeten anordnades icke såsom nödhjälpsarbeten, utan som vanliga arbeten. Och det vore säkerligen lämpligt att staten, tillfrämjande av sådana företag, åtminstone lämnade bidrag efter vissa grunder. Om så sker, bör det äskade arbetslöshetsanslaget kunna minskas med de belopp, som motsvara sådana anslag till naturliga arbetstillfällens skapande. Egentliga nödhjälpsarbeten däremot genom statens försorg torde endast med hänsyn till de arbetslösa massorna å större industriorter vara försvarliga och i viss mån oundvikliga, så länge det där enda effektiva medlet, industriernas igångsättande, icke låter sig användas.

Äv den kungl. propositionen framgår att statens nödhjälpsarbeten numera i huvudsak utgöras av vägarbeten. Arbetslöshetskommissionen har härvid följt två linjer, varav den ena betyder, att kommissionen själv anordnar och leder vägarbeten efter uppgörelse med vägdistriktet, varigenom dessa förbindas att betala en tredjedel av kostnaden, sådan den *beräknas* med utgångspunkt i den öppna marknadens priser, ehuru kommissionen sedermera icke själv betalar annat än nödhjälpsstimlönen. Den andra linjen är den, att kommissionen förskotterar under vissa villkor till vägdistriktet det i vanlig ordning beviljade statsbidrag, när därigenom arbetets igångsättande kan påskyndas i stället för att till billigare tider uppskjutas; i detta fall saknar arbetet nödhjälpskaraktär, men kommissionen har hittills ändock icke behöft föreskriva de lägre tim- eller ackordslöner, som vid nödhjälpsarbeten brukas, måhända därför att de faktiska lönerna här varit lägre än dessa — att kommissionen dock kunnat och eventuellt bör giva föreskrifter i sådan riktning, är uppenbart. Av dessa båda former för vägarbetens anordnande måste den sistnämnda anses i och för sig äga ett bestämt företräde, och det bör vara ett önskemål att genom höjning av det anslag till vägbyggande,

som disponeras av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, uppmuntra vägdistriktet till igångsättande av vanliga statsunderstödda vägarbeten i sådan skala, att arbetslöshet å orten förebygges. Någon utökning av styrelsens arbetskrafter lärer härför så mycket mindre bliva nödig, som de av samma styrelse redan nu på likartat sätt tekniskt kontrollerade nödhjälpsbyggena i samma mån kunde minskas. Det begärda arbetslöshetsanslaget bör alltså nedsättas med så många miljoner, som i stället anslås till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vilken för övrigt själv enligt statsverkspropositionen (sjätte huvudtiteln sid. 10 ff.) gjort framställning om väsentligt höjt anslag och därvid erinrat bland annat, att vid ingången av 1921 innelågo hos styrelsen 549 vägbyggnadsförslag, för vilka erfordrades nära 22 miljoner kronor, under det att styrelsen disponerade allenast 5 miljoner för året. Att vid dispositionen av det samma uttryckligen föreskriva, att i första hand distriktet skola vid arbetet använda eljes arbetslösa krafter, kan ock vara befogat.

Emellertid lärer icke kunna undgås att, vid sidan av dylika vägarbeten till förebyggande av lokal arbetslöshet, framför allt bland andra än industricentras arbetare, även statliga vägarbeten anordnas direkt av kommissionen, så snart inom sådana centra ett större antal arbetslösa måste beredas sysselsättning och detta icke är å platsen möjligt. Men vid anordnandet av dessa nödhjälpsarbeten i mera egentlig mening synes det vara av vikt ej blott att desamma i första rummet komma att avse nyanläggningar av ekonomisk eller kulturell betydelse och ej allenast förbättringar eller reparationer av redan befintliga, vare sig fråga är om vägar eller annat, t. ex. flottleder å vissa orter, utan också att därvid tillämpade löner sättas lägre än lönerna å den öppna arbetsmarknaden, varvid bör erinras att en sådan alltid lärer finnas på jordbrukets område, där kollektivavtalen lyckligtvis icke utträngt de rent personliga, och att alltså *jordbruksarbetarnes avlöningsförmåner alltid kunna giva ett någorlunda fast underlag för arbetslöshetskommissionens lönepolitik.*

Vad härefter angår Kungl. Maj:ts förslag att, i strid mot den av arbetslöshetskommissionens majoritet uttalade meningen, kommunerna skola få rätt att i vissa fall utföra nödhjälpsarbeten i egen regi och därvid sysselsätta eljes understödsbehövande arbetslösa på villkor att såsom bidrag till deras avlöande skall av statsmedel utgå det belopp, som eljes skulle utgått såsom statsbidrag till understöd åt dem, måste framhållas, att ett dylikt medgivande principiellt icke är försvarligt. Det är visserligen försvarligt att i viss utsträckning möjliggöra även kommunalt anordnade nödhjälpsarbeten med statsunderstöd, men endast i sådana fall då kommunen icke är i stånd härtill på egen hand och ett

statligt anordnande skulle ställa sig alltför dyrt eller eljes olämpligt, ehuru genom sådana extra arbeten rena understöd kunde undvikas och arbetet vore i någon mån produktivt eller eljes nyttigt. Men i sådana fall bör kommunen icke erhålla rätt att uppbära det statliga understödet till de eljes arbetslösa, utan blott det belopp, som kommissionen med hänsyn såväl till kommunens egna finanser som eljes föreliggande omständigheter i de särskilda fallen kan pröva skäligt. Särskilt bör beaktas, att icke på detta sätt staten får betala vad kommunen bort själv och ensam bekosta.

Beträffande till sist nödhjälpsanslagets användande till rena understöd, bör först erinras, att den statliga verksamheten härvid endast får komplettera den kommunala i den mån kommunerna icke mäktat på egen hand bära bördan, vare sig denna blir fattigvård eller understöd utan fattigvårdskaraktär. Sådana förhållandena nu äro ordnade kan visserligen icke heller någon kommunal understödsverksamhet börjas utan statligt medgivande, men sedan detta erhållits synes det regelmässiga vara, att, om icke direkta missbruk kunna påvisas i särskilda fall, kommunerna erhålla i genomsnitt lika mycket i statsbidrag som de av egna medel utbetala för att därigenom själva icke behöva gälda mer än halva understödet, så länge detta håller sig inom de statligt bestämda maximibeloppen. Åtskilligt skulle dock säkerligen vinnas, om kommunerna icke med sådan säkerhet finge påräkna statsbidraget, utan det tvärtom anbefalldes statens arbetslöshetskommission att, även sedan tillstånd lämnats viss kommun att börja en understödsverksamhet, pröva, om och i vad mån bidrag till denna skulle utgå från staten och därvid alltid tillämpa den grundsats, att sådana bidrag endast finge lämnas till särskilt betungade kommuner. Härigenom kunna ock de för ändamålet begärda över 20 miljoner kronor sannolikt avsevärt minskas.

Kungl. Maj:t har emellertid icke skilt på anslagen till nödhjälpsarbeten och till understöd, ehuru av handlingarna synes, att till de förra beräknats omkring 48 miljoner, till de senare över 20 miljoner, vilka tillsammans med vissa andra belopp skulle givas som ett förslagsanslag högst å 85 miljoner kronor. Ett sådant sammanförande kan dock icke anses riktigt, även om någon exakt beräkning av behovet ej är möjlig, utan torde det vara bättre att ett visst belopp, dock väsentligt lägre än 48 miljoner, anvisas till nödhjälpsarbeten och ett annat, likaledes väsentligt understigande äskade 20 miljoner, till understödsverksamheten. Huru stor nedsättning, som skäligen bör ifrågakomma, kan f. n. icke angivas.

Att en ingående och fortlöpande statlig revision av den kommunala understödsverksamheten är högeligen önskvärd, kan näppeligen bestridas,

och Kungl. Maj:t har sökt göra densamma mera effektiv genom att hemställa om avlöning till de av konungens befallningshavande utsedda revisorerna. Även om det kan befaras, att en sådan avlöning icke kommer att medföra det önskade resultatet, en fullt effektiv revision, torde ett försök därmed dock böra göras, men därvid tillika föreskrivas, att revisorsuppdraget icke får bliva till en biinkomst för vissa befattningshavare vid landsstaten eller annorstädes, utan städse lämnas allenast till personer, som ej blott väl känna den kommunala förvaltningen och arbetslöshetsverksamheten, utan ock gent emot denna stå fullt fria och självständiga.

När slutligen Kungl. Maj:t, jämte anslaget å tilläggsstaten för 1922, begär ett anslag av 5 miljoner kronor för första halvåret 1923, bör understrykas, att detta belopp är helt och hållet godtyckligt och endast be-tecknar, att något belopp skall då vara disponibelt. Det vill då synas vara bättre, att anslagen å 1922 års tilläggsstat i stället göras till reservationsanslag, varigenom vinnes dels att besparingar därav förutsattes såsom möjliga och lämpliga, dels dessa eventuella besparingar även bliva i början av 1923 tillgängliga.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville, vid prövningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 11 och med avslag å dess äskande såväl för vissa statsbeställningars möjliggörande som ock om visst »förslagsanslag högst» å tilläggsstat för 1922 och å extra stat för första halvåret 1923, i stället dels anvisa särskilda belopp, som efter utskotts-prövning finnas skäligen, till främjande av naturliga arbetstillfällens beredande i större utsträckning genom vägdistrikt, kommuner och andra i syfte att förebygga lokal arbetslöshet;

dels, i samma syfte, hos Kungl. Maj:t anhålla om förståndigande till allmänna verk och inrättningar att genom beställning av ved eller andra förbruknings-artiklar, vilkas anskaffande inom landet är möjligt, möjliggöra nya arbetstillfällen och deras fulla utnyttjande;

dels, för anordnande, där så visar sig oundgängligt, antingen genom statens arbetslöshetskommission direkt eller undantagsvis med bidrag från denna genom kommunerna av lämpliga nödhjälpsarbeten för sådana

arbetslösa i större antal, som ej kunna på annat sätt sysselsättas, bevilja ett reservationsanslag å belopp, som efter utskottsprövning finnes skäligt, att användas i enlighet med här ovan angivna eller hittills eljes gällande riktlinjer, samt

dels slutligen, till möjliggörande av kommunalt understöd till arbetslösa, som ej kunnat beredas arbete och befinna sig i verklig nöd, bevilja ett reservationsanslag till belopp, som på samma sätt bestämmes, att användas i sådana fall, då kommunen ej förmår på egen hand bekosta understödet i enlighet med härom gällande föreskrifter och med beaktande av vad ovan anförts.

Stockholm den 20 januari 1922.

L. Tjällgren.

C. A. Reuterskiöld.

Anders Elisson.

Oscar Ericson.

Per Gustafsson.

*Joh. Johansson,
Friggeråker.*

Albin Andersson.